

CASTELLS CATALANS

MUR

Nom del castell: Mur
Data de construcció: segle X
Municipi: Castell de Mur
Comarca: Pallars Jussà
Altitud: 890 m
Coordenades: E 322869.5, N 4663865.5 (ED50 UTM 31N) Longitud: 0° 51' 23.72" Latitud: 42° 6' 18.14" (ETRS89 Geodèsiques)
Com arribar-hi: s'hi accedeix des del poble de Guàrdia de Tremp mitjançant una carretera asfaltada no massa ampla.

Castell de Mur amb l'església de Santa Maria a la seva dreta. Fotografia feta des de migjorn per Jordi Gironès.

Situació històrica

L'integren, des del 1972, els dos antics municipis de Guàrdia de Noguera i de Mur, per això el nom oficial és Castell de Mur, encara que té el cap a la vila de Guàrdia de Noguera. Inicialment tots dos pertanyien als comtes de Pallars Jussà, que el 1055 els cedien a Arnau Mir de Tost. Més tard fou del llinatge dels Mur, i bona part de les terres i parròquies pertanyien al domini del paborde de Santa Maria de Mur.

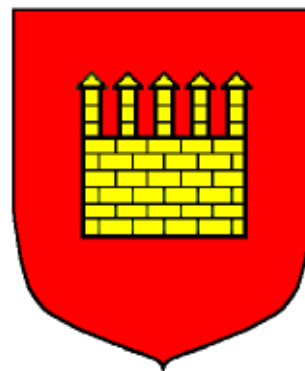
Castell de Mur i Santa Maria de Mur

El castell, que apareix referenciat per primera vegada el 969, era propietat dels comtes de Pallars. A mitjan s. XI, Ramon V de Pallars Jussà el cedia en feu a Arnau Mir de Tost, el qual, anys més tard, el deixava en testament

a la seva filla Valença, esposa de Ramon V de Pallars, i al seu nét Arnau. Més endavant, els comtes de Pallars, Ramon i Valença, infeudaren el castell, primer al seu fill Ramon Pere i després a Artau II de Pallars Sobirà. Segons alguns documents de l'època, el castlà de Mur era un tal Miró de Mur.

Dels ss. XII i XIII es conserva poca documentació, però es pot confirmar que els castllans de Mur eren els membres del llinatge del mateix nom i feudataris dels comtes de Pallars Jussà. A partir del s. XIV, els Mur esdevien feudataris dels reis de Catalunya i Aragó. El darrer membre de la nissaga, Hug Pere de Mur i Cervelló, va viure a la primera meitat del s. XV. Posteriorment, la baronia, a conseqüència de casaments, herències i vendes, fou propietat de diverses famílies.

L'església es començava a construir entre el 1057 i el 1060, al costat del castell de Mur, per impuls dels comtes de Pallars i el seu fill, Pere Ramon. Les obres van acabar el 1069. Al final del s. XI, era instituïda com a canònica agustiniana i escollida pels comtes de Pallars com a necròpolis familiar. Arran d'aquests privilegis, es va formar la pabordia de Mur, que ocupava un extens territori del Pallars Jussà. A la darrerria del s.XVI, es va convertir en una col·legiata secular, encara que conservava els drets i les possessions anteriors; a partir del 1873 va esdevenir parròquia rural, i amb això s'iniciava el seu abandonament i decadència. L'any 1920 fou declarada monument nacional.

Escut dels Mur

Façana nord del castell de Mur. Fotografia de Jordi Gironès.

El castell i la canònica formen un interessant conjunt, consolidat i estudiat gràcies a successives campanyes de restauració iniciades al primer terç del s. XX i també en la dècada dels setanta i els vuitanta.

El castell

El castell, un exemplar excepcional de l'arquitectura civil del segle XI, s'assenta directament sobre la roca i s'adapta a la forma del relleu. Té una planta triangular, semblant a la silueta d'un vaixell, amb els angles arrodonits. El vèrtex d'aquest triangle l'ocupa una torre més elevada que els murs. Oposada a aquesta torre n'hi ha una altra de cilíndrica que també sobresurt dels murs perimètrics.

L'accés al recinte, tancat per un únic perímetre murat, es fa per la façana sud, a través d'una porta de mig punt elevada. Ja dins el castell podem veure que la torre situada al vèrtex del triangle té una habitació triangular suportada per un gran arc que deixa lliure tota la part inferior. S'accedeix a la sala a través d'una porta de mig punt oberta a

l'est i situada a nivell del pas de ronda dels murs laterals. Cinc finestres d'arc de mig punt il·luminaven l'estança.

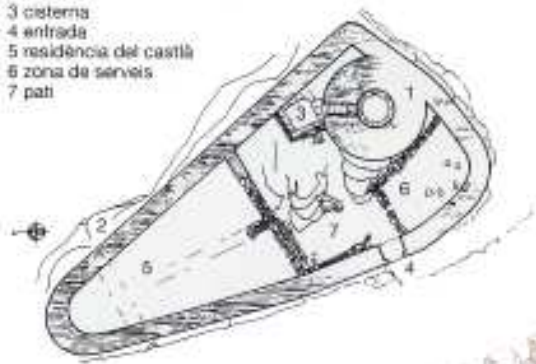
La torre cilíndrica presenta dues portes situades en nivells diferents, les quals devien respondre als diferents nivells de les estructures interiors. El perímetre del castell té, a més de les finestres de la torre oest, unes espitlleres allargades i unes altres obertures, a la part baixa dels murs, que semblen fetes per a abocar-hi líquids i probablement tenien caràcter defensiu.

Façana est del castell de Mur. Foto de Jordi Gironès.

El castell de Mur

- 1 torre mestra
- 2 muralla
- 3 cisterna
- 4 entrada
- 5 residència del castlà
- 6 zona de serveis
- 7 pati

La canònica

És un bon exemple de l'arquitectura religiosa altmedieval, especialment perquè en la seva construcció són visibles les adaptacions que es van fer de l'església original per tal de crear-hi al voltant les dependències necessàries a la comunitat religiosa. El conjunt, que presenta una imatge compacta i tancada a l'exterior, es compon d'una església, a l'extrem est, i d'un clos canonical amb el claustre, les dependències i un segon pati, a l'extrem oest.

L'església

És de planta basilical de tres naus capçades per tres absis, el del nord, desaparegut i el central més alt. Avui només podem veure dues naus d'amplades molt semblants ja que la tercera, la més septentrional es va esfondrar i va ser substituïda per tres capelles de factura gòtica. La cobertura és de volta de canó de perfil semicircular, reforçada per arcs torals semicirculars. Els dos absis s'obren a les naus respectives mitjançant uns estrets arcs presbiterals.

Absis de l'església de Santa Maria de Mur. Fotografia de Jordi Gironès.

Els murs no tenen decoració, a excepció de la façana absidal, on veiem arcuacions llombardes sota el ràfec que es distribueixen de tres en tres entre lesenes. Completen l'aspecte exterior de la capçalera tres finestres de doble esqueixada a l'absis central, i una a l'absidiola.

Al mur sud es conserva una finestra de doble esqueixada i la porta d'accés a l'església. La porta té arquivolta en gradació i la cobreix un porxo de factura tardana. A la façana oest s'obren tres finestres, dues corresponents a les naus laterals i una a la nau central; les primeres són finestres de doble esqueixada, mentre que l'altra és una finestra geminada amb columna central de capitell mensuliforme i un ull de bou circular a sobre, tot emmarcat amb un arc de mig punt una mica més endin-sat que la resta de la façana. En aquesta façana també s'alça un campanar de cadireta de dos ulls. Totes les façanes han estat molt modificades, en especial les parts altes.

L'església i el claustre es comuniquen per mitjà d'una porta deformada que hi ha al mur central. Sembla, però, que l'accés original es feia a través d'una porta, avui paredada, situada en el sector de la nau desapareguda.

Fins al primer terç del s. XX l'església conservà pintures murals. Les de l'absis central, guardades al Museum of Fine Arts de Boston (EUA) es divideixen en tres registres: a la conca absidal destaca, dins una màndorla,

el pantocràtor acompanyat dels símbols dels quatre evangelistes; en el segon registre es representen tots els apòstols amb un llibre a la mà, i a les esqueixades de les finestres hi ha escenes d'Abel i Caïn i uns atlans; i a l'últim, en el registre inferior s'hi representa la Visitació, la Nativitat i l'anunci als pastors.

Els fragments de pintura de l'absidiola, que es poden veure al Museu Nacional d'Art de Catalunya, permeten reconèixer una Ascensió, amb Crist dins una màndorla i la Verge i els apòstols als seus peus.

El claustre i les dependències

El claustre, de proporcions reduïdes, és de planta rectangular, amb la part llarga que va d'est a oest. Té uns porxos sostinguts per columnes amb capitells disposades en una sola filada (al nord formen vuit arcades, al sud nou, i a l'est i a l'oest, cinc) i per pilars rectangulars als angles. La decoració dels trenta-un capitells actuals està molt malmesa; malgrat tot, hi podem reconèixer alguns ornaments geomètrics, vegetals, animals i humans. Un embigat de fusta cobreix les galeries.

El clos canonical s'organitza al voltant del claustre i del pati de ponent, que té un accés exterior. Les diferents dependències, a excepció del forn i l'ala sud del claustre, que podia haver estat el refectori, s'han transformat molt o es troben en estat de ruïnes, per això és difícil reconèixer-ne la funcionalitat.

Malgrat la diferència temporal en l'edificació de l'església (mitjan s. XI) i del clos canonical (final del s. XI i principi del s. XII), la construcció manté força unitat. Així, l'aparell de tot el conjunt és de petits carreus de pedra local, una mica escairats. A l'església l'aparell s'ha col·locat en filades uniformes i allargassades, al claustre té proporcions més quadrades i al clos canonical és més desordenat.

Nota: extret del volum *Pallars Jussà* de la Catalunya Romànica d'Editorial Pòrtic, abril de 2000

Jordi Gironès Vilardebò
maig de 2009